

OS WEEK 2023

OPĚTOVNÉ UŽITÍ
PUBLIKAČNÍCH
VÝSTUPŮ A
VÝZKUMNÝCH DAT

18.10.2023

o M U N I

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Projekt: CZ.02.2.69/0.0/0.0/18_054/0014703

MUNI
ICS

Opětovné užití publikačních výstupů a výzkumných dat

18. 10. 2023

OS Week 2023

Jiří Marek

Cíl přednášky

1. Situování do tématu
2. Opětovné užití a právo
3. Otázky a odpovědi

1. Situování do tématu

Open Access

„Otevřený přístup k výsledkům výzkumu financovaného z veřejných zdrojů (tzv. Open Access) znamená poskytnutí **bezplatného a neomezeného online přístupu koncovému uživateli k vědeckým informacím** s možností dalšího opakovaného využití těchto informací. „Vědeckými informacemi“ se rozumí **vědecké publikace a výzkumná data.**“

-> **bezplatného a neomezeného online přístupu = „ready to re-use“**

Zdroj: Národní strategie otevřeného přístupu k vědeckým informacím (2017)

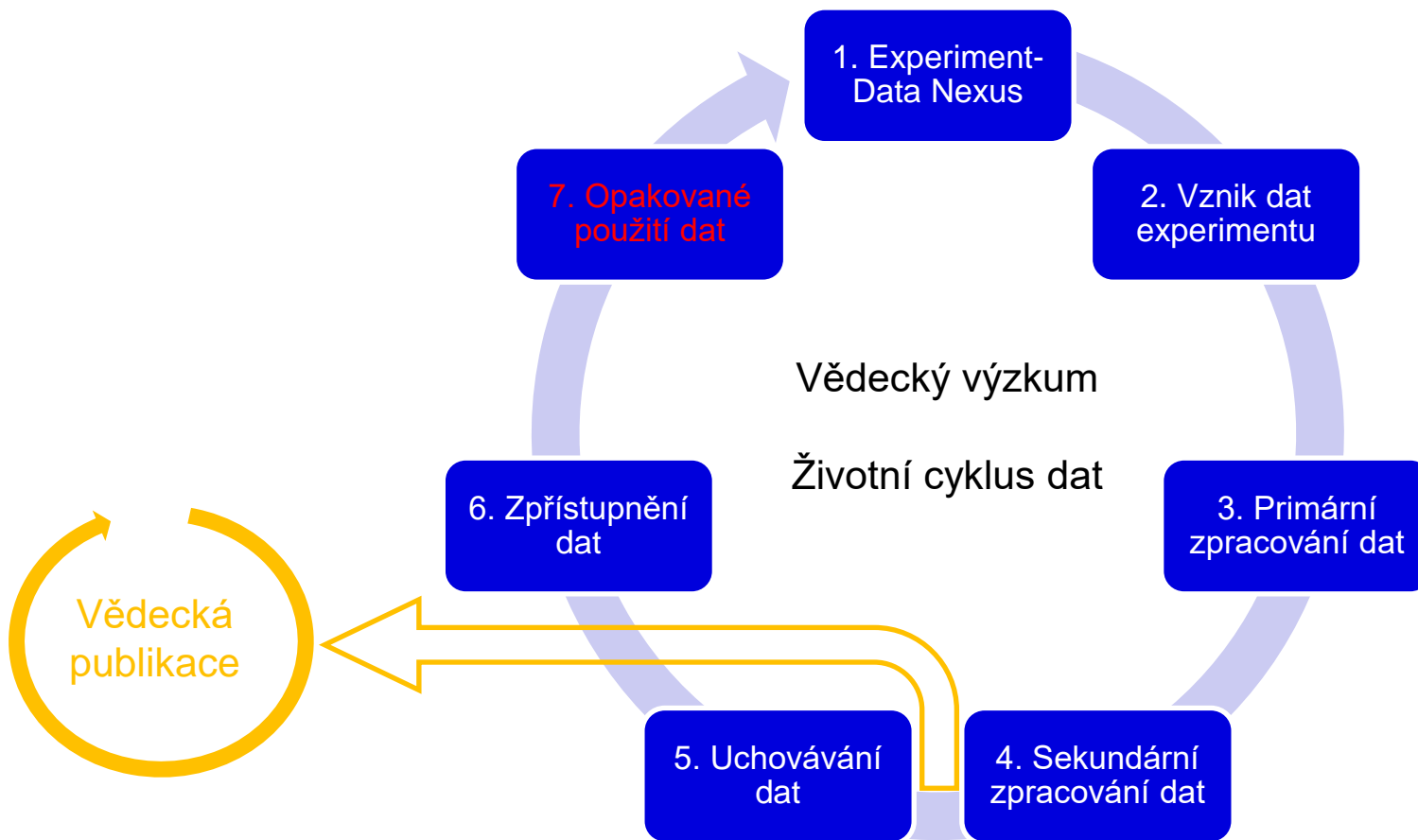
Výzkumná data

„data v digitální podobě pocházející z výzkumných projektů (z experimentů, šetření a měření, a to včetně tzv. metadat [data, která poskytují informaci o jiných datech] a podrobností o zpracování dat) **dostupná bez omezení online všem potenciálním uživatelům**. Otevřený přístup k výzkumným datům zahrnuje možnost data volně používat, upravovat a sdílet kýmukoli k jakémukoli účelu.“

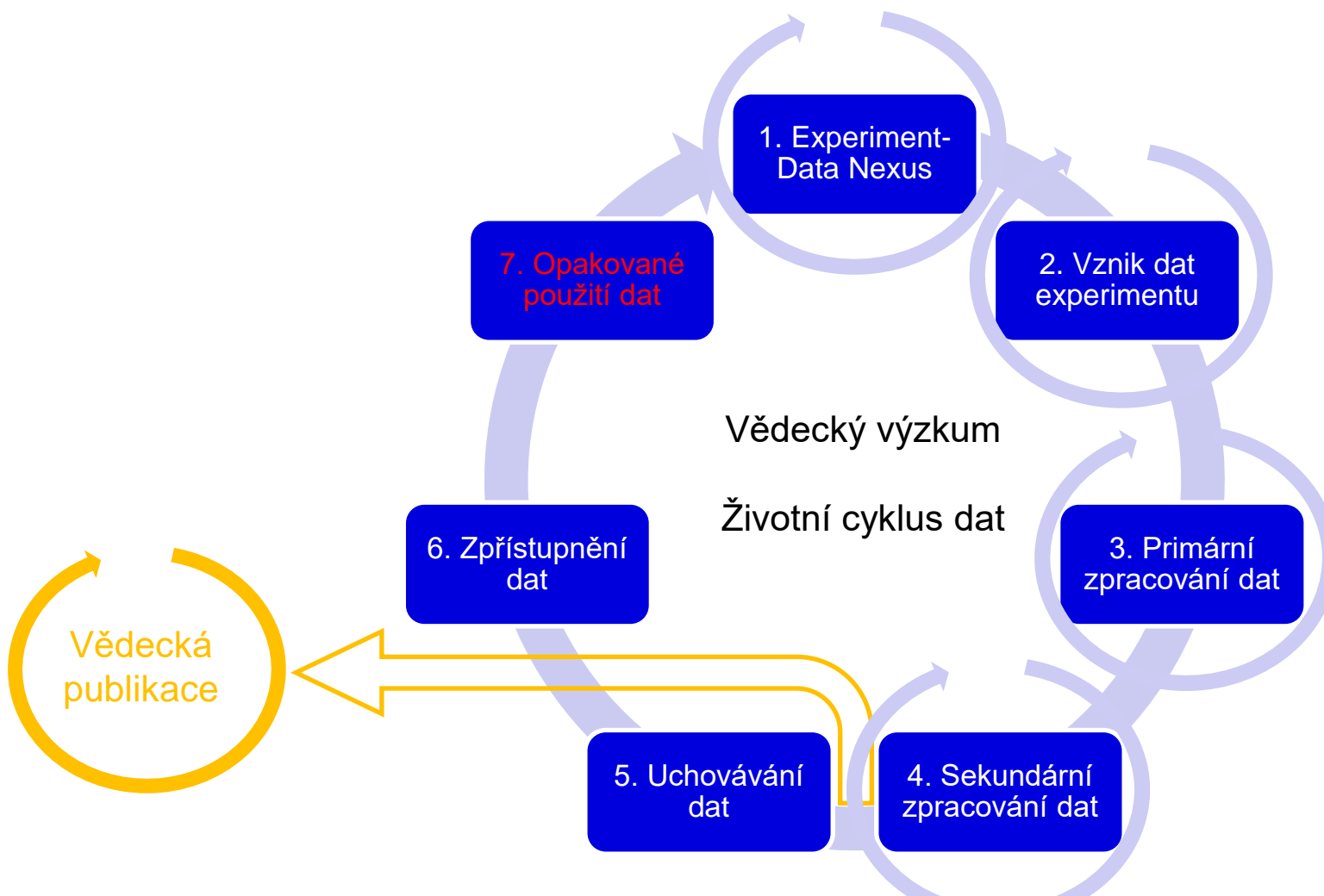
Výzkumná data sdílená prostřednictvím otevřeného přístupu **musí být úplná, snadno dostupná, strojově čitelná, používající standardy s volně dostupnou specifikací, zpřístupněná za jasně definovaných podmínek užití výzkumných dat s minimem omezení a dostupná uživatelům při vynaložení minima možných nákladů**. Otevřený přístup k výzkumným datům bývá zpravidla realizován prostřednictvím elektronických datových repozitářů. **Výzkumná data musí být zpřístupněna ve formě, která další využití umožní jak z hlediska technického, tak právního. Přístup, využití, reprodukce a šíření dat musí být bezplatné.**

Zdroj: Národní strategie otevřeného přístupu k vědeckým informacím (2017)

Re-use v rámci publikací a dat?

Re-use v rámci publikací a dat?

Re-use v otevřeném prostředí

„Cílem Open Science, Open data, de facto čehokoliv “Open“ není něco „pouze plácnout na web“, ale opakovaně danou věc použít (re-use).“

Open a právo aneb co je potřeba řešit?

1. Typy **ochranných** právních režimů

1. Autorskoprávní ochrana díla (prvku databáze)
2. Autorskoprávní ochrana databáze (tzv. „kreativní databáze“)
3. Databázová ochrana databáze (tzv. „nekreativní databáze“)
4. Ochrana osobních údajů (zejména GDPR)
5. Ochrana know-how/komercializace (tam, kde ostatní ochrany nejsou nebo nestačí)

2. Typy právních jednání

1. „Dovnitř“ instituce
2. „Vně“ instituci

Ochrana vs. re-use (1)

„Cílem Open Science, Open data, de facto čehokoliv “Open“ není něco „pouze plácnout na web“, ale opakovaně danou věc použít (re-use)“

vs.

Ochranné právní režimy?

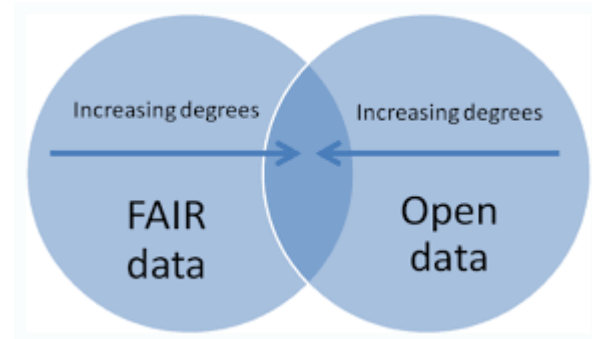
Jak to spolu souvisí? A jak se k tomu postavit?

Ochrana vs. re-use (2)

1. Není „rovnítko“ mezi „Open“ a „re-use“
2. Existují různé míry re-use...
3. Veřejný prostor vs. soukromý prostor

-> To, že se s některým výstupem pojí „ochranný režim“, neznamená, že není možné něco „re-use“

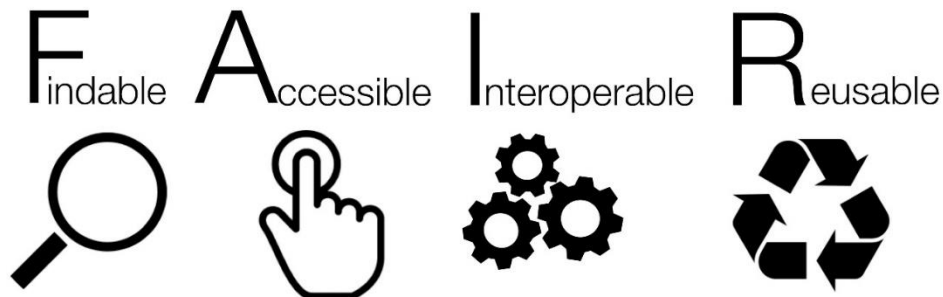
FAIR data

Otevřená data ↔ FAIR data

„As Open as Possible, as Closed as Necessary“

- **F**indable – podrobná metadata, registrace, globální persist identifikátory
- **A**ccessible – standardizovaný (strojový) přístupový protokol, AAI
- **I**nteroperable – srozumitelný sémantický popis dat a metadat, standardy
- **R**eusable – jasná licence, přesná data o původu (reproducibilita)

Princip AOAP, ACAN

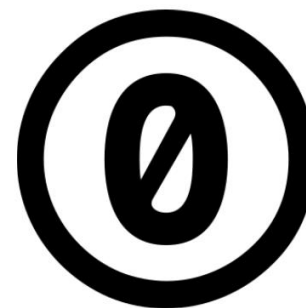
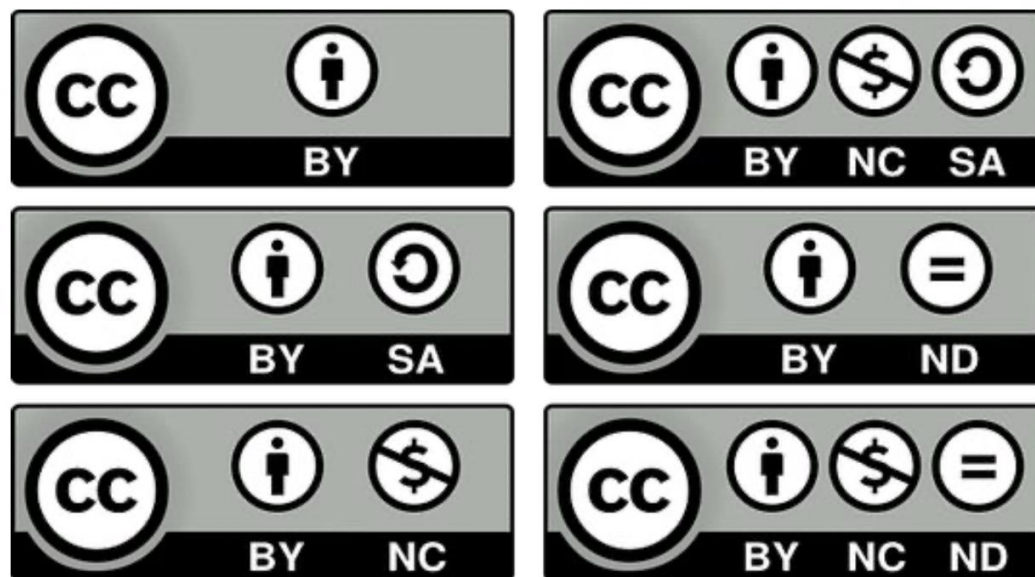
1. „*As Open as Possible, as Closed as Necessary*“ není pouze na data, ale reálně je to princip, který prochází celou Open Science.
2. Legitimní přístup ke správě vědeckých výsledků.
3. Prosazován RFO (poskytovatelé) napříč EU/světtem
4. Důležitá spolupráce s lokálními centry pro transfer technologií
5. Nutné hodnotit na individuálních případech (proto potřeba metodiků napříč obory)

Zajištění **interoperability** vědeckých výstupů

Nutný pohled ze 3 úrovní:

1. Manažerská (strategická, metodická, standardy) -> **postupy co napomáhají re-use**
2. Technická (repozitář) -> **technické nástroje co napomáhají re-use**
3. Právní (směrnice, ochranné režimy, licence CC) -> **využití správných právních postupů a nástrojů napomáhající re-use**

Licence Creative Commons - právní nástroj pro otevírání obsahu

<https://creativecommons.org/share-your-work/licensing-considerations/>

https://365tipu.files.wordpress.com/2018/02/creative-commons-783531_640.png?w=537

2. Opětovné užití a právo

Dovnitř instituce: Praktické problémy

1. Open Access – autorskoprávní tematika

1. Zaměstnanecké dílo a jeho určení
2. Spoluautorství v rámci instituce vs. Spoluautorství s autory mimo instituci
3. Licence Creative Commons
4. „Požádat autora o autorský výtisk“
5. Rozdíl mezi uložit do repozitáře (deposit), zveřejnit dílo v repozitáři a sdílet (share) dílo skrze repozitář

2. Open/FAIR Data – AutZ + databázové právo + GDPR + komercializace

1. Autorskoprávní posouzení datasetu/databáze
 1. Rozdíl mezi prvkem databáze a celkovou databází
 2. Databáze jako kreativní databáze vs. databáze jako ekonomický statek
2. Anonymizace/Pseudoanonymizace
3. Komercializace

Vně instituci: Praktické problémy

1. Open Access – autorskoprávní tematika

1. Kdo může reálně uzavřít licenci za autora z jiné univerzity
2. Spoluautorství v rámci MUNI vs. Spoluautorství s autory mimo MUNI
3. Jak využít již existující díla pod licenčními podmínkami Creative Commons?
Jak na služby OA + co se SciHub?
4. Splnění grantových podmínek
5. Vydavatel: jednání před uzavřením smlouvy vs. jednání po uzavření smlouvy

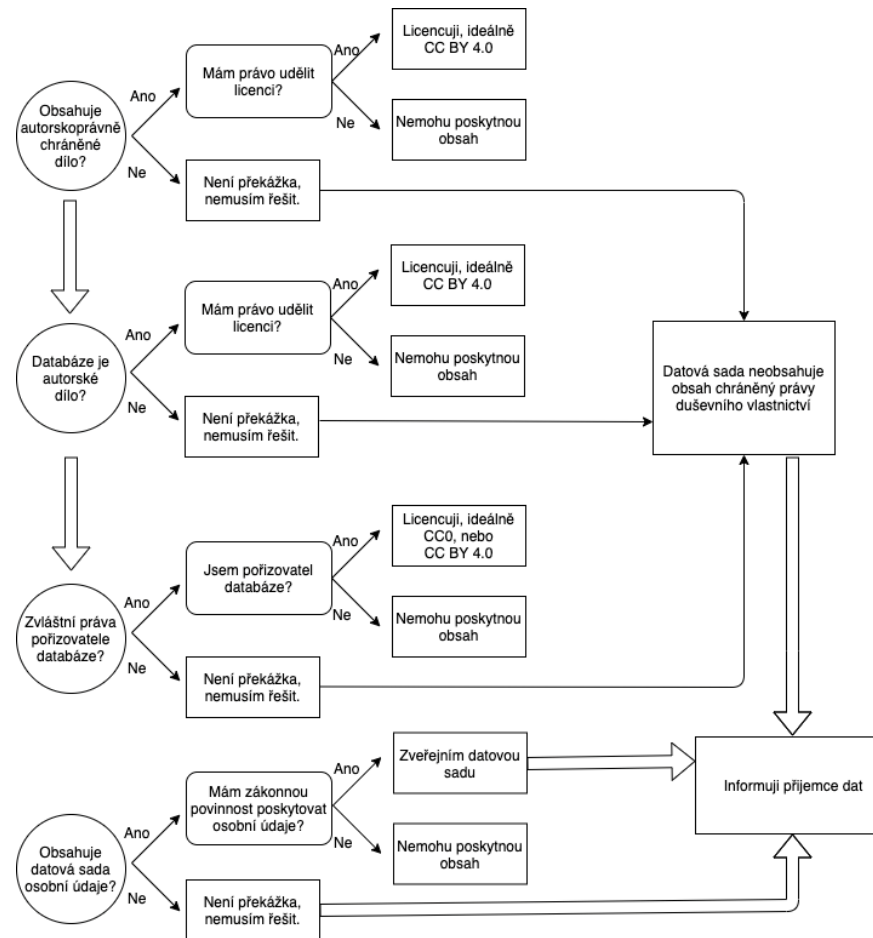
2. Open/FAIR Data – AutZ + databázové právo + GDPR + komercializace

1. Autorskoprávní a databázové posouzení užití datasetu/databáze – jak to poznat? (re-use)
2. Deanonymizace
3. Jak na služby Open/FAIR Data + co s EOSC, ELIXIR, LINDAT/CLARIAH apod.
4. Komercializace s použitým cizím prvkem

Re-use publikací/dat a právo

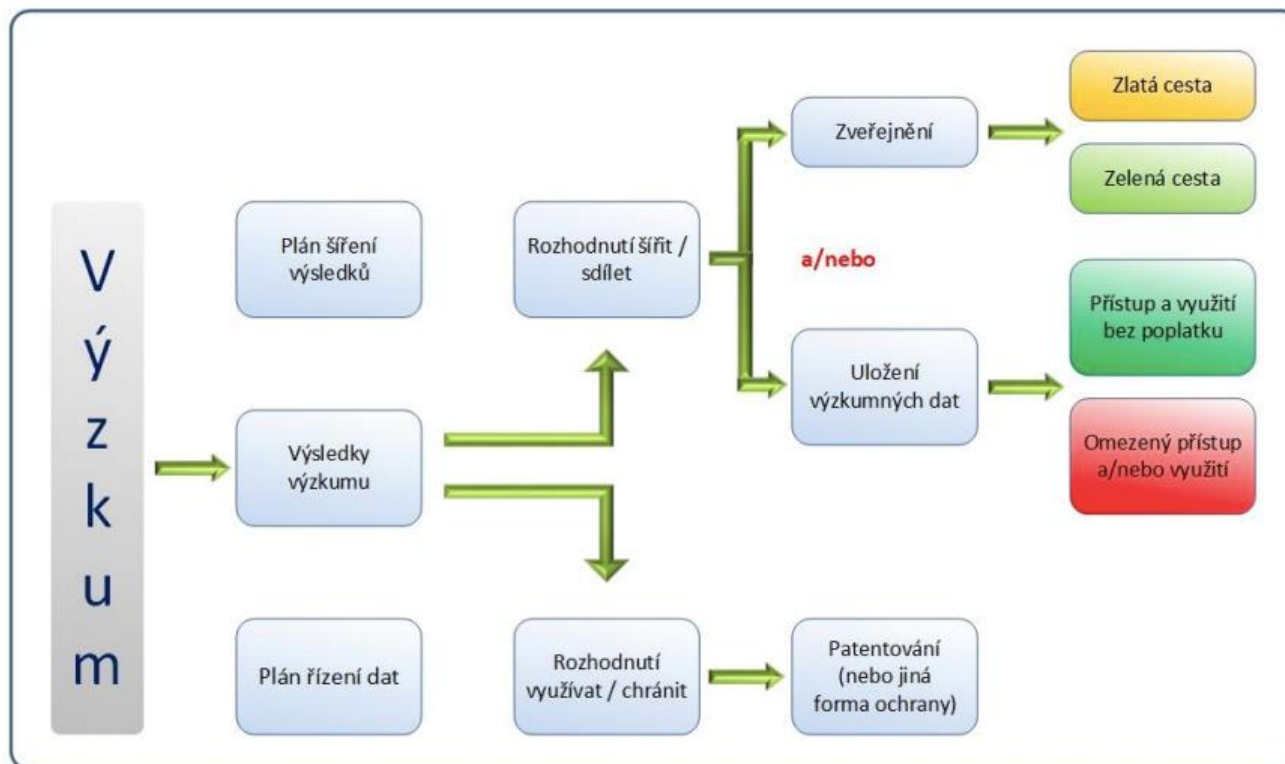
1. Autorské právo a určení autorského díla
2. Zaměstnanecká díla
3. Spoluautorství
4. Databázové právo
5. Licence CC a další
6. Ochrana osobních údajů
7. Odpovědnost instituce
8. **Propojení výše uvedeného dohromady**

Open/FAIR data a právo

Zdroj:
<https://opendata.gov.cz/cinnost:stanoveni-podminek-uziti>

Komericializace a re-use

Obrázek 1: Schéma šíření vědeckých výsledků v režimu otevřeného přístupu

Zdroj: [Akční plán Národní strategie otevřeného přístupu k vědeckým informacím \(2019\)](#)

22 Opětovné užití publikačních výstupů a výzkumných dat, OSWeek2023, 18.10.2023

Projekty a re-use

29.3 Open access to research data

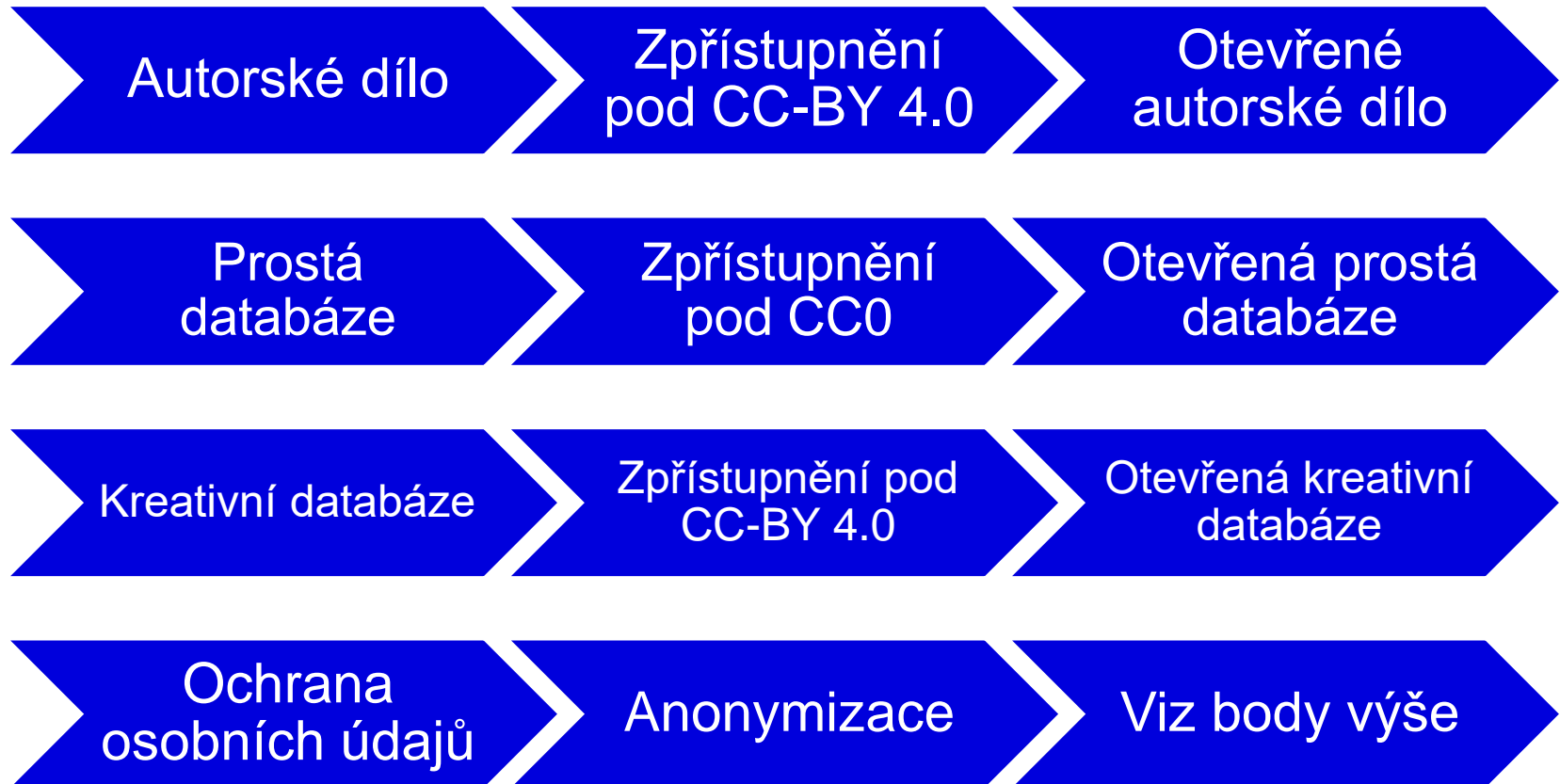
[OPTION 1a for actions participating in the open Research Data Pilot: Regarding the digital research data generated in the action ('data'), the beneficiaries must:

- (a) deposit in a research data repository and take measures to make it possible for third parties to access, mine, exploit, reproduce and disseminate — free of charge for any user — the following:*
 - (i) the data, including associated metadata, needed to validate the results presented in scientific publications as soon as possible;*
 - (ii) [OPTION A for health actions that participate in the Open Research Data Pilot, if foreseen in the work programme: data which is **relevant for addressing a public health emergency**, if specifically requested by the [Commission][Agency] and within the deadline specified in the request][OPTION B: not applicable];*
 - (iii) other data, including associated metadata, as specified and within the deadlines laid down in the 'data management plan' (see Annex 1);*
- (b) provide information — via the repository — about tools and instruments at the disposal of the beneficiaries and necessary for validating the results (and — where possible — provide the tools and instruments themselves).*

This does not change the obligation to protect results in Article 27, the confidentiality obligations in Article 36, the security obligations in Article 37 or the obligations to protect personal data in Article 39, all of which still apply.

As an exception, the beneficiaries do not have to ensure open access to specific parts of their research data under Point (a)(i) and (iii), if the achievement of the action's main objective (as described in Annex 1) would be jeopardised by making those specific parts of the research data openly accessible. In this case, the data management plan must contain the reasons for not giving access.

Otevírání výzkumných výstupů

2a. Open Access a právo

Shrnutí pro Open Access (1)

- § 2 AutZ - Autorské dílo (**ANO/NE**)
- § 5 AutZ - Kdo je autor (**Fyzická osoba**)
- § 12 a násl. AutZ - Co (ne)mohu s autorským dílem dělat? (**Rozmnožovat, sdělovat veřejnosti a další**)
- § 29 a násl. AutZ - Jak mohu užít dílo bez svolení nositele práv (**pozor tříkrokovým testem**) - Gratis OA
- § 58 AutZ - Kdo je vykonavatel práv? (**Zaměstnavatel?**)

Shrnutí pro Open Access (2)

- § 2358 ObčZ - Smluvní oprávnění nakládat s dílem jiného autora (**Licence**)
- § 2360 ObčZ - Typ licence (Výhradní/nevýhradní)
- § 2373 ObčZ - Užití veřejné licence pro dílo neboli Libre Open Access (**Kontraktace vůči neurčitému počtu osob a přijetí pomoci provedení úkonu nebo přijetí plnění**)

Shrnutí: Kdy lze užít cizí dílo?

- Autorské dílo?
- Volné dílo?
- Zákonná licence?
- Volné užití?
- Smluvní licence?
- => vždy jen způsobem, který nesnižuje jeho hodnotu

2b. Open/FAIR Data a právo

2 podmínky k přemýšlení data a právo

1. Prostá data nejsou chráněna
2. Vlastnictví dat neexistuje

Shrnutí databázového práva

- §§ 2 odst. 2 / 88 AutZ - Druh databáze (**Originální/Sui generis ochrana**)
- § 88a AutZ - co chrání databázová ochrana (**databázovost, ne jednotlivé prvky**)
- § 89 AutZ - kdo je oprávněn nakládat s databází (**pořizovatel, to je ten, co databázi pořídí na svoji odpovědnost jako investici**)
- § 90 AutZ – jaká má práva pořizovatel a toto (**Vytěžovat a zužitkovat a také převést**)
- §§ 91 a 92 AutZ – Omezení a bezúplatné zákonné licence (**Pokud projdu tříkrokovým testem**)

Prakticky tak mohou vzniknout tyto situace (bez OÚ):

	Autorskoprávní ochrana prvků databáze	Autorskoprávní ochrana databáze (originální databáze)	Ochrana zvláštním právem pořizovatele databáze (sui generis databáze)
Situace 1	X	X	X
Situace 2	X	X	-
Situace 3	X	-	X
Situace 4	X	-	-
Situace 5	-	-	X
Situace 6	-	X	X
Situace 7	-	X	-
Situace 8	-	-	-

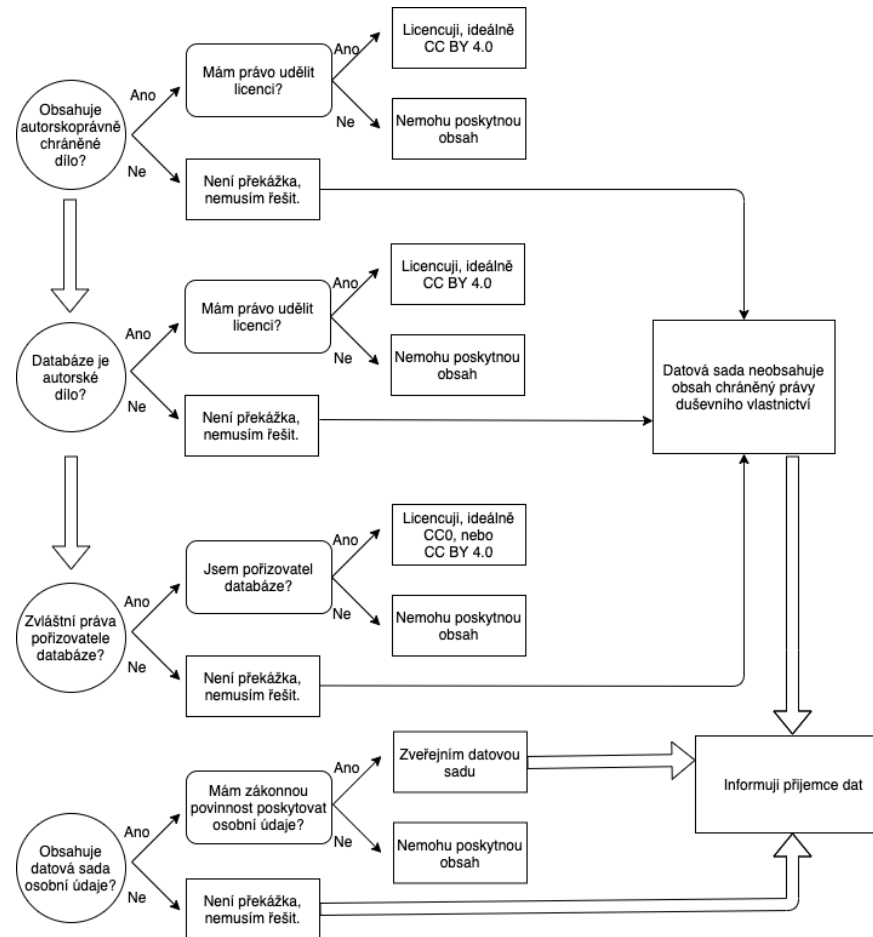
Shrnutí ochrany zpracování osobních údajů (1)

- Čl. 4 odst. 1: **definice osobního údaje**
- Čl. 4 odst. 2: **zpracování osobních údajů**
- Čl. 6 odst. 1: **právní tituly zpracování**
- Čl. 9: **Zpracování zvláštních kategorií osobních údajů**
- Čl. 13-23: **Práva subjektu údajů**
- Čl. 89: **Záruky a odchylky týkající se zpracování pro účely archivace ve veřejném zájmu, pro účely vědeckého či historického výzkumu nebo pro statistické účely**

Shrnutí ochrany zpracování osobních údajů (2)

- Ochrana soukromé vs. ochrana osobní údajů (**preventní charakter**)
- Existuje **GDPR** a **zpřesňující český zákon** (110/2019 Sb.)
- **Princip odpovědnosti správce údajů (accountability** vůči úřadu, ale i subjektu údajů)
- **Ne vždy je potřeba mít souhlas**, existuje více účelů zpracování

Open/FAIR data a právo - shrnutí

Zdroj:
<https://opendata.gov.cz/cinnost:stanoveni-podminek-uziti>

Specifika výzkumných dat

- Nelze požadovat okamžitý přístup (právo prvního využití)
- Nelze vždy otevřít (citlivé osobní nebo komerční údaje)
- Velký rozsah (i stovky TB či více, miliony souborů)
- Velká variabilita formátů a forem (často netextové)
- Velké rozdíly mezi obory – standardy (chemie, bio-medicína, astronomie, sociologie)
- Různé kategorie dat (kterou z nich sdílet?)
 - **Raw data** (původní sesbíraná data – např. i analogová ze senzorů, měření, ...)
 - **Zpracovaná data** (digitalizovaná, vyčištěná, ověřená, anonymizovaná)
 - **Analyzovaná data** (modely, grafy, tabulky, vizualizace → objevy, závěry)
- Velká pracnost spojená se zpřístupněním dat někomu jinému (uspořádání, popis)
- Málo prozkoumaná oblast
 - důvěryhodnost, úplnost, kvalita, vlastnictví, dlouhodobé uchování, kurátorství, ...
 - ocenění akademickou komunitou?

Praktické rozdělení výzkumných dat v rámci projektů

1. Doprovodná data k publikaci

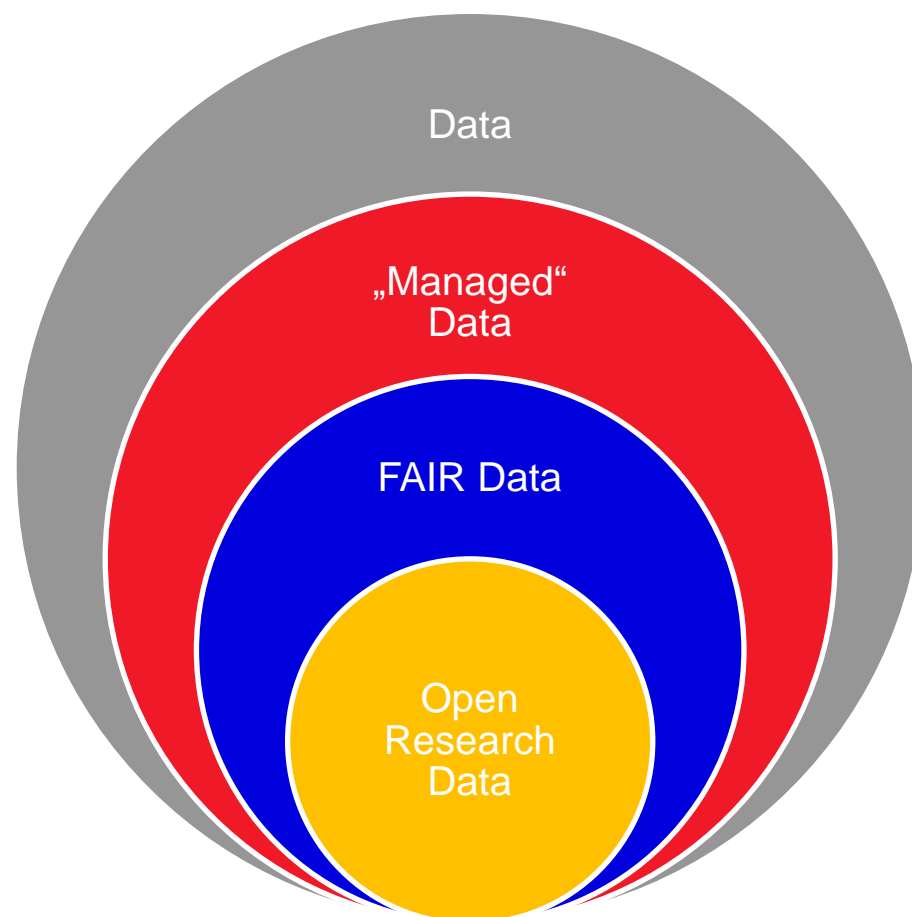
„Data potřebná k validaci výsledků ve vědecké publikaci a s nimi související metadata.“

2. Samostatné výzkumné sady

*„Další data a související metadata, která se pojí s daným výzkumným projektem“
(a jsou uvedena v tzv. Data Management Planu)*

Zdroj: H2020 Programme AGA – Annotated Model Grant Agreement Version 5.2 ze dne 26 června 2019.
[online] s. 248. Dostupné z:
http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/amga/h2020-amga_en.pdf

Úrovně dat

Podmínky RFO (poskytovatelé, inspirace HEU) -> praktické dopady

1. Open Access:

- OA musí být okamžitý (green bez embarga)
- náklady na APC v hybridních titulech nebudou uznatelnými
- články musí vycházet pod CC-BY a autoři by neměli vydavatelům udělovat výhradní licenci na užití díla, pouze nevýhradní pro účely publikování
- ostatní publikace by taky měly být OA, bude tam svobodnější výběr licence.

2. Open/FAIR Data:

- Důraz na FAIR
- data budou „by default“ otevřená
- zůstávají opt-out možnosti stejné
- DMP musí být u každého projektu a pravidelně aktualizovaný

3. Obecný komentář:

- EK zároveň někde bude požadovat využití EOSC (jestli už bude nějak fungovat) a připravuje se Open Research Europe, což bude bezplatná publikační platforma.
- Bylo k tomu dost různých připomínek, ještě nemáme final wording, je možné, že co se třeba týče těch licencí, tak to nebude tak omezující

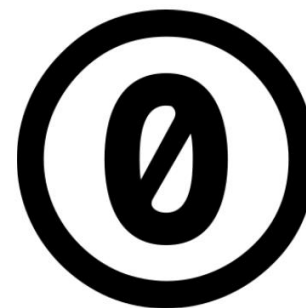
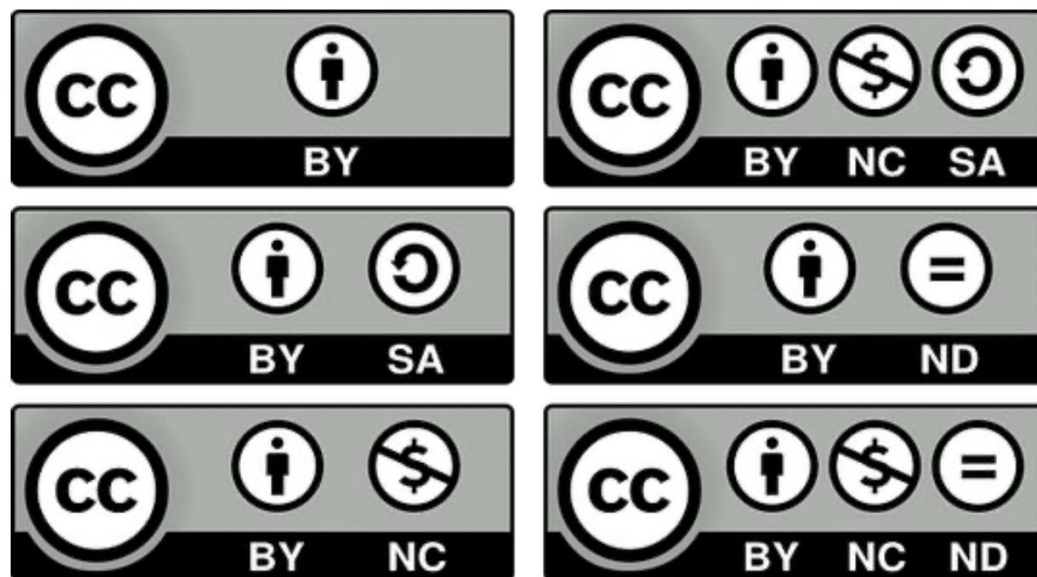
3. Otázky a odpovědi

Zajištění interoperability vědeckých výstupů

Nutný pohled ze 3 úrovní:

1. Manažerská (strategická, metodická, standardy) -> postupy co napomáhají re-use
2. Technická (repozitář) -> technické nástroje co napomáhají re-use
3. Právní (směrnice, ochranné režimy, licence CC) -> využití správných právních postupů a nástrojů napomáhající re-use

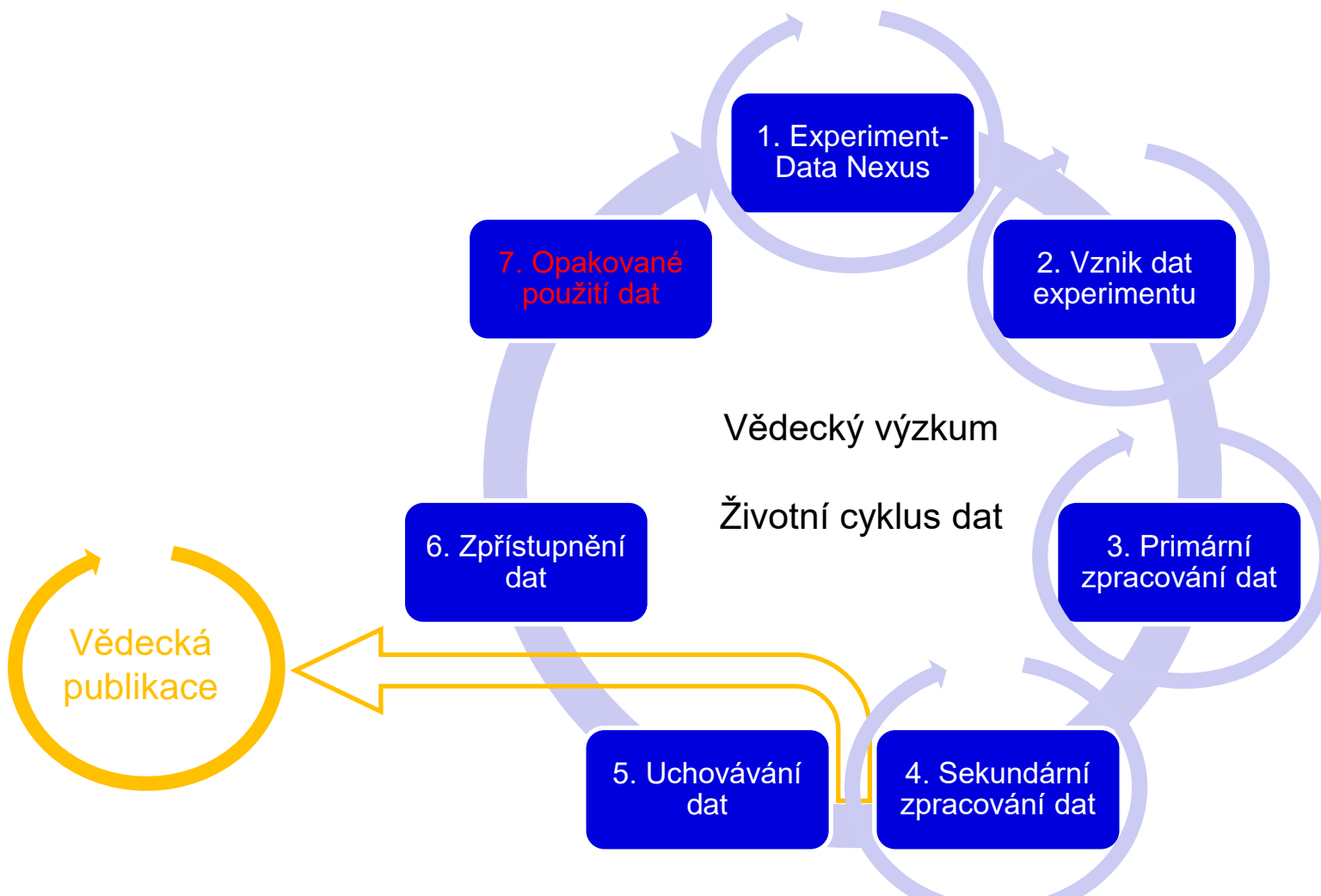
Licence Creative Commons - právní nástroj pro otevírání obsahu

<https://creativecommons.org/share-your-work/licensing-considerations/>

https://365tipu.files.wordpress.com/2018/02/creative-commons-783531_640.png?w=537

Re-use v rámci publikací a dat?

Popis jednotlivých částí životního cyklu výzkumných dat

- 1. Experiment-Data nexus:** návrh experimentu na základě existujících poznatků a dat, naplánování datového managementu, návrh podmínek umožňující následné sdílení vzniklých dat, návrh sběru dat vzniklých v rámci experimentu
- 2. Vznik dat experimentu:** vznik vědeckých dat v rámci konkrétní aplikace vědecké metody, **získání dat od třetích stran za účelem experimentu**
- 3. Primární zpracování dat:** primární zpracování surových dat představující jejich čištění od šumu, vznik dokumentace dat (vznik metadat popisující jednotlivá vědecká data), převod do potřebných formátů.
- 4. Sekundární zpracování dat:** zpracování primárně zpracovaných dat za účelem vyvození analýzy, anonymizace dat pro účely následné analýzy, interpretace dat, vyhodnocení závěrů experimentu, příprava dat pro účely publikace a další
- 5. Uchování dat:** správné dlouhodobé uchování potřebných vědeckých dat vzniklých v rámci konkrétní aplikace vědecké metody zahrnující zejména technické zpracování vědeckých dat a přípravu dat na jejich dlouhodobé uchování
- 6. Otevřené zpřístupnění dat:** zpřístupnění vědeckých dat dle principů ORD (zajištění právní, technické a manažerské otevřenosti a interoperability dat)
- 7. Opakované použití dat:** využití dat pro další výzkum nebo další účely, míra opakovaného použití dat je dána mírou zpřístupnění dat v bodě. č. 6

Zdroj: CORTI, Louise et. al. *Managing and sharing research data: a guide to good practice*. 1 ed. London: Sage Publications, 2014. p. 17. ISBN 978-1-4462-6726-4.

Re-use system management...

„...aneb cirkulární ekonomika v digi světě...“

By Open Content

OS WEEK 2023

AMUNI

DĚKUJI VÁM ZA
POZORNOST!

18.10.2023

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Projekt: CZ.02.2.69/0.0/0.0/18_054/0014703